

M. W. VAN DER VALK ALS LEERAAR,

□ □ DOOR C. A. B. VAN HERWERDEN □ □

ENIGE jaren geleden ontmoetten elkaar in een pension een schilder en een hem onbekende, niet meer jonge vrouw. Toen de schilder den naam van de vrouw hoorde, vroeg hij: „O! heeft u dan niet van Van der Valk les gehad?” waarop het antwoord luidde: „Ja! En u ook?” De vreugdevolle wijze waarop vraag en antwoord werden gezegd, de gelukkige blikken, die tusschen beiden werden gewisseld, zouden aan elk die ze gehoord en gezien had, hebben geopenbaard, dat degeen over wien gesproken werd, een heel bijzonder mensch, een bijzonder leeraar moest wezen.

Het contact dat dien zomermorgen deze elkaar onbekende menschen voelden door de gedachte aan hem, wiens geest zulk een weldoende macht bezat, heeft meermalen plaats gevonden tusschen vrienden en leerlingen van dezen meester-kunstenaar, die 16 December a.s. zeventig jaar wordt.

Een bijzonder mensch, een bijzonder leeraar, een bijzonder kunstenaar. In onze gedachten kunnen wij den mensch, den leeraar en den kunstenaar niet van elkander scheiden. Want in Van der Valk waren deze één, zijn dat nog, behalve dat inplaats van „de leeraar” voor velen „de vriend” kwam, en men er nog: „de wijze” aan toe zou willen voegen. Mensch, wijze, vriend en kunstenaar. En niet noem ik hier „kunstenaar” het laatst, omdat ik hem als zoodanig minder schat. Maar omdat hij zelf het mensch-zijn het hoogst stelt en het kunstenaarschap als uitvloeisel daarvan beschouwt.

Wie Van der Valk tot leeraar heeft gehad, heeft voor zijn geheele leven een blijvenden indruk ontvangen. En deze indruk vernieuwt zich telkens bij het samenkomen met hem of bij het aanschouwen van dezulke zijner kunstwerken, waaraan hij vermocht het beste van zijn klaren, schoonen geest mede te deelen. Er zijn er vele zoo, teekeningen, etsen, en ook verscheidene onder zijn schilderijen.

Een der etsen die mij een kenmerkende eigenschap van Van der Valk volkomen openbaart, is een uiterst sober „landschapje”, voorstellend een weg door de weiden, leidend naar de duinen, onder hooge, rhytmisch geordende wolkenlucht. Elke lijn heeft er zijn beteekenis. Toen ik eens aan Van der Valk vertelde, dat ik deze ets boven mijn waschtafel had gehangen, spotte hij: „Dus je wast je daarin?” Met deze scherts had hij de waarde van die ets voor mij getroffen. Want sedert ik deze bezit is zij mij als helder water, waarin ik mijn geest kan wasschen, elken morgen weer een toetssteen voor zuiverheid in een mensch, in een kunstwerk, daar zij het merk draagt van de absolute zuiverheid van haar maker. Geen vertoon in een teekening of schilderij, geen effect-najagerij of mooi-doenerij. Geen

schijn maar wezen. En dit niet alleen in een kunstwerk; ook in andere levensdaden. Voor Van der Valk is de kunstenaar geen apart, boven de gewone menschen verheven wezen; niets haat hij zoozeer als artistiek gedoe en artisten-hoogmoed.

Naar aanleiding van het werk van Mendes da Costa schreef hij onlangs:

„De waarde van een kunstwerk ligt in zijn, hem door den kunstenaar geschonken leven, in de macht die het bezit den toeschouwer dat te doen meeleven, want elken keer dat het aanschouwd wordt, wordt het opnieuw geboren. Het kunstwerk is de stofwording van de gedachte van den kunstenaar en dus moet er een gelijkwaardigheid bestaan tusschen hem en den beschouwer om den laatste in staat te stellen, het kunstwerk in zijn geheel te doen leven, dat is het geheel te begripen”.

Kunstenaar en niet-kunstenaar zijn naar zijn inzicht in den grond „gelijkwaardig” en slechts in zoover onderscheiden, dat de kunstenaar het vermogen tot uiting bezit dat de anderen missen. En zoowel bij dengeen die het kunstwerk het leven geeft als bij „den aanschouwer die het in de ziel opnieuw doet geboren worden” komt het in de eerste plaats aan op den innerlijken mensch. Bij het scheppen, bij het beschouwen van kunstwerken, heeft dit inzicht — niet in betoogende zinnen vernomen, maar in den omgang als terloops door wie hem verstond ervaren — vele zijn leerlingen geleid tot aandacht en verdieping.

Van der Valk heeft lessen gegeven aan meer en minder begaafden, aan hen die zich tot kunstenaar voorbestemd wisten, en aan hen — vooral haar — die wilden leeren teekenen en schilderen voor eigen genoegen en ontwikkeling. Hij heeft zich evenzeer de vorming der laatsten als der eersten ter harte genomen. Want het leeren teekenen en schilderen werd hem tegelijk middel tot levensvorming. Voor vorm, voor kleur- en toonverhoudingen de oogen openend, deed hij ze tevens opengaan voor de schoonheid der dingen als openbaringen van het leven. Aldus de hand ter oefening leidend, opende hij zijn leerlingen de oogen en de ziel.

„Het leven alleen is schoon, want het is de eeuwige daad. De daden der menschen zijn het schoone dat zij kunnen doen in dit leven, en de tastbare dingen die daarvan overblijven zijn slechts de beelden van die daden,” schreef hij na den dood van Jacob Maris in Tak's Kroniek, en verder:

„Het juiste kennen van de dingen die de onmiddellijke openbaringen van het leven zelf zijn en het vinden van onze plaats daarin is de levensdrang die ons brengt tot geluk, en ieder die, op welke manier ook, eerlijk heeft opgeteekend wat hij hiervan wist, heeft een goed werk gedaan....”

Zoo wees hij ook zijn leerlingen den weg aan tot geluk, hetwelk hij eveneens zelf in zijn werk, zijn levensdaden, vond en nog vindt. Dat geluk glanst uit zijn eigen wezen en uit de meeste van zijn werken voor wie ze begripend aanschouwt.